

HEBREEËN

8

Christus als hemelse Hogepriester en
Middelaar van een beter verbond.

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/hebreen/8

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	Christus en de overgang naar het nieuwe verbond	2 min	4
2	Terugkeer naar de wet en de tempelfeesten	2 min	5
3	Jezus vervult de Wet en de Profeten	5 min	6
4	Jezus als Hogepriester aan Gods rechterhand	3 min	8
5	Het hemelse heiligdom en de ware tabernakel	2 min	10
6	De betekenis van de tabernakeldetails	2 min	11
7	De hemelse tabernakel en Johannes' visioenen	3 min	12
8	De gemeente als de ware tabernakel	2 min	13
9	Christus offert Zichzelf voor onze verlossing	2 min	14
10	Jezus' priesterschap staat buiten de wet	2 min	16
11	Typen en schaduwen wijzen op Christus	3 min	17
12	Van schaduw naar het licht van Christus	3 min	19
13	Wat profeten en engelen nog niet begrepen	3 min	20
14	Het bouwplan en de grenzen van onze uitleg	4 min	22

15	De bouw en bedekking van de tabernakel	3 min	24
16	De indeling en inrichting van de tabernakel	4 min	26
17	Christus opent de toegang tot God	2 min	27
18	Het huwelijk als beeld van Christus en de gemeente	3 min	28
19	Een beter verbond met betere beloften	2 min	30
20	De aardse zegeningen van het oude verbond	3 min	31
21	Jeremia kondigt een nieuw verbond aan	3 min	33
22	God schrijft Zijn wetten in het hart	3 min	35
23	Een nieuw hart en de strijd tegen het vlees	3 min	37
24	Iedere gelovige kent God persoonlijk	3 min	39
25	Vergeven zonden en een verouderd verbond	3 min	40
	Om verder te lezen		42

1

Christus en de overgang naar het nieuwe verbond

Laten we Hebreeën hoofdstuk 8 opslaan. Daar komen we bij een keerpunt in het betoog van het boek. Het is duidelijk geweest dat de eerste zeven hoofdstukken gingen over de superioriteit van Christus boven instellingen, personen en gezagsdragers die verbonden waren met de wet en het oude verbond. Hier gaat hij spreken over een nieuw verbond, een beter verbond.

Alles wat met het oude verbond samenhang, is besproken. Of het nu de engelen waren die een rol speelden bij het geven van de wet, Mozes die de wet gaf, of Aäron die onder de wet dienstdeed in de tabernakel, noem maar op. Het is duidelijk geworden dat deze dingen tijdelijk waren. Ze waren niet wat God uiteindelijk voor ogen had, en Christus is wat God uiteindelijk voor ogen heeft. Nu Hij gekomen is, is het volkomen onzinnig dat christenen die Hem kennen, in de ban zijn van die mindere vormen van aanbidding en van nadering tot God, daarop vertrouwen of daarnaar terugverlangen.

Dat was precies waar het bij de tabernakel om ging: naderen tot God. God werd gezien als wonend in de tabernakel, in het heilige der heiligen. Natuurlijk woont God overal. Maar als het erom ging dat mensen op een rituele manier kwamen aanbidden, voor God verschenen en offers brachten, dan was er een plaats die God voor dat alles had aangewezen. Dat was bij de tabernakel, en dit was de tabernakel van het oude verbond.

Niet zozeer in hoofdstuk 8, maar in de hoofdstukken 9 en 10 gaan we kijken naar de rituelen die daarbij hoorden. Hoofdstuk 8 gaat erop wijzen dat er een verbond is dat het oude verbond heeft vervangen. De tabernakel, het priesterschap, de wet, dat alles maakte deel uit van een ouder verbond. Dit is iets waarvan veel christenen zich nu bewust moeten worden, omdat ze zich er niet van bewust lijken te zijn. Christenen lijken vaak niet helemaal helder te hebben wat onze verhouding tot de oude orde is.

2

Terugkeer naar de wet en de tempelfeesten

In sommige kringen is het heel populair dat christenen teruggaan en die dingen weer omarmen. Niet zozeer het offerstelsel, want dat is voor ons niet beschikbaar. Sinds dit boek geschreven is, is de tempel verwoest, en er is geen offerstelsel om naar terug te keren. Maar ondanks die onmogelijkheid vinden sommigen dat we zoveel mogelijk moeten doen om aan de vereisten van het oude verbond te voldoen.

Volgens mij zou het duidelijk moeten zijn voor iedereen die terugkijkt en ziet dat God Zelf een einde heeft gemaakt aan het tempelstelsel, dat God Zelf het offerstelsel heeft weggenomen, of elke mogelijkheid om eraan deel te nemen. God deed daarmee een uitspraak over dat hele gebeuren, over alle rituelen die ermee samenhangen. Maar soms zijn christenen er niet erg goed in om deze dingen met elkaar in verband te brengen. Ze zeggen: 'Nou, we kunnen helaas geen offers brengen. Maar we kunnen wel andere dingen doen waarvoor de tempel niet nodig is. We kunnen koosjer eten. We kunnen feesten houden.'

Je kunt geen feesten houden. De feesten vonden allemaal plaats in Jeruzalem, bij de tempel. Mensen zeggen dat we nog steeds het Loofhuttenfeest zouden moeten houden. Waarom? Bij het Loofhuttenfeest hoorde dat je naar de tempel ging, dierenoffers bracht, een week lang kampeerde en elke dag offers bracht. Als het offerstelsel verdwenen is, dan zijn de feesten ook verdwenen, want het waren allemaal feesten die met de tempel verbonden waren.

3

Jezus vervult de Wet en de Profeten

Maar hierover bestaat verwarring bij mensen, omdat Jezus zei:

Denk niet dat Ik gekomen ben om de Wet of de Profeten af te schaffen; Ik ben niet gekomen om die af te schaffen, maar te vervullen.

MATTHEÛS 5:17

Veel christenen lezen alleen het eerste deel van dat vers, niet het tweede. Het deel dat zegt: 'Hij kwam niet om de wet en de profeten af te schaffen.' En plotseling houdt hun verstand op met nadenken en zegt: 'Ik snap het. De Wet en de Profeten zijn niet tenietgedaan. De Wet en de Profeten zijn nog steeds van kracht.' Ze merken het andere deel niet op, waar Hij zegt:

Maar Ik kwam om ze te vervullen.

De spreker gebruikt hier het Engelse woord 'destroy' (vernietigen), waar het Nederlandse Bijbelcitaat 'afschaffen' heeft. Ook zijn vergelijking met een kind dat volwassen wordt, sluit aan bij de tegenstelling tussen 'vernietigen' en 'vervullen'.

Hij kwam niet met gewelddadig verzet tegen de wet, alsof Hij haar vijand was die haar kwam vernietigen. Hij kwam om haar tot vervulling te brengen. Daarmee doet Hij iets positiefs met de wet. Hij brengt de orde tot stand waarop de wet vooruitwees en die de wet voorspelde.

Paulus zei dat trouwens ook, in Romeinen hoofdstuk 1. Aan het begin van het boek Romeinen maakte hij dit heel duidelijk. Hij zei in de verzen 1 en 2:

Paulus, een dienstknecht van Jezus Christus, een geroepen apostel, afgezonderd tot het Evangelie van God, dat Hij tevoren beloofd had door Zijn profeten, in de heilige Schriften,

ROMEINEN 1:1-2

Mozes was een profeet. Hij was de eerste van de grote profeten. Mozes en de profeten voorspelden dit Evangelie. Als je vervolgens Romeinen 3, vers 21 opslaat, zegt Paulus:

Maar nu is zonder de wet gerechtigheid van God geopenbaard, waarvan door de Wet en de Profeten is getuigd:

ROMEINEN 3:21

Dat wil zeggen, er is een gerechtigheid waarbij al die wettelijke rompslomp van de tempel en al dat gedoe met de wet niet komt kijken. Dat er een gerechtigheid is die van dat alles onafhankelijk is, is iets waarvan de wet zelf getuigde. Dat wil zeggen, als je komt zeggen dat het tijd is dat die rituelen verdwijnen, betekent dat niet dat je vijandig tegenover die rituelen staat. Ze voorspelden zelf dat de tijd zou komen waarop ze zouden verdwijnen. Jezus zei dat dit die tijd is.

De eerste prediking van Jezus die in Markus is opgetekend, staat trouwens in Markus 1:15. In het Grieks is het eerste woord dat Jezus in het Evangelie van Markus uitspreekt het woord voor ‘vervuld’. In de Engelse vertaling staat:

en Hij zei: De tijd is vervuld en het Koninkrijk van God is nabijgekomen; bekeer u en geloof het Evangelie.

MARKUS 1:15

Maar in het Grieks staat het woord ‘vervuld’ vooraan. In het Grieks krijgt het woord dat vooraan in de zin staat de nadruk. Het eerste wat Jezus zei, is: ‘Vervuld.’

De wet wees vooruit naar iets wat blijvender was dan zichzelf, en de tijd waarop dat zou komen, was vervuld met de komst van Christus. Daarom zei Hij:

Denk niet dat Ik gekomen ben om de Wet of de Profeten af te schaffen; Ik ben niet gekomen om die af te schaffen, maar te vervullen.

MATTHEÛS 5:17

Ik gebruik graag het voorbeeld van een kind dat opgroeit. De geboorte van een kind wijst vooruit naar iets, namelijk een volwassene. Van ieder kind dat je ziet, verwacht je dat het volwassen wordt, tenzij er een vreselijke tragedie plaatsvindt die dat onderbreekt. Kinderen zijn de belofte van een volwassen mens. Als een kind volwassen wordt, is het kind dan vernietigd? Nee, het is er nog steeds, maar het is tot vervulling gekomen. Het heeft de volwassenheid bereikt. Het heeft het stadium bereikt waarin het moet blijven. Zijn hele kindertijd werd verwacht dat het op een dag volwassen zou zijn. Het kind wordt niet vernietigd doordat het volwassen wordt. Het komt tot vervulling.

Zo is de wet dus niet vernietigd wanneer zij verdwijnt of van een rituele vorm overgaat in een geestelijke vorm. Het oude verbond wees vooruit naar een nieuw verbond. Wat de schrijver in Hebreëen hoofdstuk 8 gaat zeggen, is dat niet alleen de wet daarop vooruitwees, maar dat ook de profeten vooruitwezen naar een nieuw verbond. Jeremia voorspelde in Jeremia 31 een nieuw verbond. Als we dus spreken over het verdwijnen van een oud verbond en de komst van een nieuw, doen we het Oude Testament geen geweld aan. We volgen eenvoudig wat het Oude Testament leerde en waar het naar vooruitwees.

4

Jezus als Hogepriester aan Gods rechterhand

Hij zegt dus:

De hoofdzaak nu van de dingen waarover wij spreken, is dit: Zo'n Hogepriester hebben wij, Eén Die Zich heeft gezet aan de rechter hand van de troon van de Majesteit in de hemelen. Hij is een Dienaar in het heiligdom en in de ware tabernakel, die de Heere heeft opgericht en niet een mens. Want elke hogepriester wordt aangesteld om gaven en slachtoffers te offeren. Daarom was het noodzakelijk dat ook Deze iets had om te offeren.

HEBREEËN 8:1-3

Ik heb tot daar gelezen omdat je zover moet lezen om echt aan het einde van de gedachte te komen. Maar laat ik nog even teruggaan naar de verzen. Hij zegt dat de samenvatting, of het hoofdpunt, van wat in de eerste zeven hoofdstukken is gezegd, nu tot een bepaalde zin zal worden teruggebracht: dat wij zo'n Hogepriester hebben. Hij heeft in hoofdstuk 2, in hoofdstuk 4, in hoofdstuk 5 en uitvoerig in hoofdstuk 7 gezegd dat Christus een Hogepriester is. Dat is dus zijn hoofdpunt geweest, zoals hij het zelf zegt.

Volgens mij zegt de King James:

Dit is de samenvatting.

Volgens mij is 'sum' het woord dat wordt gebruikt. Geleerden dachten vroeger dat het Griekse woord dat hier wordt gebruikt een samenvatting betekende. Maar nu denken ze dat het Griekse woord meer een centraal aandachtspunt of een hoofdpunt betekent dan een samenvatting in het algemeen. Daarom zegt de New King James:

Dit is het belangrijkste punt.

Dat komt overeen met de meeste nieuwe vertalingen en weerspiegelt het begrip van het Grieks dat tegenwoordig meer gangbaar is geworden. Hij zegt dus: we hebben veel punten naar voren gebracht, maar één daarvan is het hoofdpunt, en dat is dat we deze Hogepriester hebben. Jezus is onze Hogepriester. Hij zit, zegt hij, aan de rechterhand van de troon van de Majesteit in de hemelen.

Ik heb er al op gewezen, en ik wil er opnieuw op wijzen, dat men vanuit de Joodse gevoeligheden het woord 'God' zoveel mogelijk vermeed. Hoewel ze over God wilden spreken, wilden ze het woord 'God' niet gebruiken, uit vrees dat het door te veelvuldig gebruik aan waarde zou verliezen. Daarom gebruikten ze termen als 'hemel', een heel gebruikelijke term. Ze zeiden gewoon 'hemel' in plaats van 'God', of iets anders. In dit geval is 'de Majesteit in de hemelen' eenvoudig een eufemisme voor God. Het is heel Joods om zoiets te doen.

Hij had gewoon kunnen zeggen dat Hij aan de rechterhand van God was gaan zitten. Dat is wat Markus zei, toen hij in Markus 16 voor heidenen schreef:

De Heere dan is, nadat Hij tot hen gesproken had, opgenomen in de hemel en heeft Zich gezet aan de rechter hand van God,

MARKUS 16:19

Maar als je rekening houdt met Hebreeuwse gevoeligheden, zeg je niet zo vaak ‘God’. Daarom zegt hij ‘de Majesteit in de hemelen’, waarmee hij natuurlijk God bedoelt.

5

Het hemelse heiligdom en de ware tabernakel

Jezus is, zegt hij, de Dienaar van het heiligdom en van de ware tabernakel. Hier wordt onderscheid gemaakt tussen het heiligdom en de ware tabernakel. Ze houden verband met elkaar, maar ze worden afzonderlijk genoemd, als afzonderlijke dingen. In dit geval verwijst het heiligdom naar het heilige der heiligen.

Later, in hoofdstuk 9, zal het woord ‘heiligdom’ worden gebruikt voor het andere deel van de tabernakel, het heilige. Heiligdom is gewoon een woord dat een heilige plaats betekent. In de tabernakel waren in wezen twee heilige plaatsen. De ene was heiliger dan de andere. Er was het gewone heilige, en dan was er achter het voorhangsel het allerheiligste, het heilige der heiligen. Beide zijn heiligdommen. Beide zijn heilige plaatsen en daarom kunnen ze allebei een heiligdom worden genoemd.

Wanneer hij zegt dat Christus een Dienaar van het heiligdom is, denk ik dat hij naar het heilige der heiligen in de hemel verwijst. Hij heeft het over het heilige der heiligen in de hemel, niet over het aardse. Dat zal hij in hoofdstuk 9 heel duidelijk naar voren brengen. Hoofdstuk 9 zal eigenlijk op dit punt verdergaan met wat hij hier in hoofdstuk 8 begint.

Met de ware tabernakel zou ook die in de hemel bedoeld kunnen worden. Die zou wat groter zijn dan het heilige der heiligen, maar het heilige der heiligen zou eenvoudig een vertrek in de ware tabernakel zijn. Toen Mozes de tabernakel maakte, zei God

tegen hem dat hij ervoor moest zorgen dat hij die maakte naar het voorbeeld dat hem op de berg getoond was. In vers 5 gaat deze schrijver inderdaad Gods gebod aan Mozes daarover aanhalen. Hij wijst er namelijk op dat er iets transcendent is waarvan de aardse tabernakel een afbeelding was. Er zijn transcendente geestelijke werkelijkheden, hemelse werkelijkheden, die het voorbeeld vormen voor wat er op aarde gebouwd werd.

6

De betekenis van de tabernakeldetails

De tabernakel was een symbolisch bouwwerk. Al die bijzonderheden die gegeven worden, zijn erg langdradig om te lezen in Exodus. Als je de Bijbel gaat doorlezen, kom je door Genesis heen, en dat is behoorlijk interessant. Je komt door de helft van Exodus heen, tot en met de Tien Geboden, en dat is behoorlijk interessant. Daarna vertraagt het echt, omdat je allerlei langdradige wetjes krijgt. Vervolgens kom je bij de tabernakel. Dan krijg je een beschrijving van de afmetingen, de vorm en het materiaal van elk klein verbindingsstuk aan de planken en de gordijnen, van de omtrek van het geheel en vervolgens van alle inrichting. Het wordt erg langdradig om al die bijzonderheden te lezen.

Dan staan er een paar hoofdstukken tussen, gevolgd door het verslag van de bouw van de tabernakel. Het eerste langdradige gedeelte is dat waarin God hem vertelt hoe hij die moet bouwen. Daarna wordt alle informatie nog eens met al die bijzonderheden gegeven, wanneer er staat:

En ze bouwden het. En ze bouwden het zo.

Alle bijzonderheden worden weer doorgenomen. Je zegt: ‘Waarom zou iemand die een verhaal schrijft in vredesnaam ten eerste al die bijzonderheden geven, en ze ten tweede twee keer aan dezelfde lezers geven? Waarom moeten we dat horen?’

De reden is natuurlijk dat die bijzonderheden betekenis hadden. De schrijver van Hebreeën zegt dat ze betekenis hadden omdat die bijzonderheden geestelijke werkelijkheden weerspiegelden. Die geestelijke werkelijkheden moesten correct

worden weergegeven. Als mensen de bijzonderheden veranderden, zou de geestelijke werkelijkheid die ermee werd uitgebeeld verkeerd worden overgebracht. Heel belangrijk. God zei:

Zie dan erop toe dat u het maakt naar zijn ontwerp, dat u op de berg getoond is.

EXODUS 25:40

7

De hemelse tabernakel en Johannes' visioenen

Maar wat is dat voorbeeld? Is er een tabernakel in de hemel die aan hem getoond werd? Sommige mensen denken van wel. Sommige mensen denken dat daarboven een hemelse tabernakel is met al die kenmerken: de voorhof, het altaar enzovoort, en het heilige der heiligen in de hemel. Dat zou kunnen. Het boek Openbaring beschrijft hoe Johannes naar de hemel wordt opgenomen en dingen ziet die aan de tabernakel doen denken. Hij ziet daarboven een kandelaar. Nu staat er in de tabernakel een kandelaar met zeven armen, terwijl er in Openbaring hoofdstuk 1 zeven afzonderlijke kandelaars zijn. Maar het idee van zeven lampen doet zeker denken aan de tabernakel op aarde.

Hij ziet een gouden altaar in de hemel. Hij ziet de ark van het verbond in de hemel. In hoofdstuk 11 ziet hij het heilige der heiligen in de hemel. Hij ziet in zijn visioenen in Openbaring nog andere dingen die met de tabernakel te maken hebben. Daarom zeggen sommige mensen dat Johannes, toen hij in de hemel werd opgenomen, daadwerkelijk de hemelse tabernakel zag, die ook aan Mozes op de berg getoond was. Mozes moest die als voorbeeld gebruiken om de aardse tabernakel te bouwen. Dat is allemaal heel goed mogelijk.

We kunnen daar niet al te zeker van zijn, omdat de ervaringen van Johannes op Patmos allemaal erg symbolisch waren. Je kunt er niet zonder meer van uitgaan dat we, wanneer we naar de hemel gaan, de dingen zullen zien die hij daar beschrijft. Als we daar komen, weet ik bijvoorbeeld niet of we Jezus zullen zien als een lam met zeven ogen en zeven horens. Ik denk dat dit een symbolische beschrijving van Hem is. Ik

denk dat Johannes visioenen had die hemelse waarheden en werkelijkheden symbolisch weergaven. Maar ik weet niet of hij beschrijft wat de gemiddelde persoon zal zien wanneer die naar de hemel gaat.

Het is net zoals Zacharia visioenen had en Daniël visioenen had over beesten en over allerlei dingen die symbolisch zijn. Wanneer we naar de hemel gaan, zullen we de echte hemel zien, geen symbolische voorstellingen ervan. Ik weet niet in hoeverre we in de ervaringen van Johannes, toen hij naar de hemel werd opgenomen, een letterlijke beschrijving moeten herkennen van hoe de hemel er normaal gesproken uitziet. Maar als dat zo is, lijkt daarboven ook een tabernakel te zijn.

We weten wel dat God Mozes, kennelijk in een visioen, een voorbeeld van de tabernakel heeft laten zien. Of dat werkelijk overeenkomt met een letterlijke tabernakel die in de hemel staat, is moeilijk te zeggen. Eigenlijk heeft de betekenis van veel dingen in de tabernakel, zoals die in het Nieuwe Testament naar voren wordt gebracht, meer te maken met Christus en de gemeente dan met, zo lijkt het, buitenaardse verschijnselen in de hemel, hemelse verschijnselen.

8

De gemeente als de ware tabernakel

Wanneer hij in vers 2 spreekt over de ware tabernakel, die de Heere heeft opgericht en niet een mens, heeft de schrijver al aangegeven dat wij de ware tabernakel zijn. In hoofdstuk 3, vers 6 zegt hij:

Christus echter is getrouw over Zijn huis als Zoon. Zijn huis zijn wij, als wij tenminste de vrijmoedigheid en de roem van de hoop tot het einde toe onwrikbaar vasthouden.

HEBREEËN 3:6

Hij spreekt over Mozes en over de bouw van de tabernakel als Gods huis. Maar Christus heeft Zijn eigen huis: wij. En daarom zou je kunnen betogen dat de gemeente, de gemeenschap van heiligen, de ware tabernakel is die door de tabernakel van het Oude Testament wordt uitgebeeld.

Er is iets geestelijk normgevends aan de ware gemeente dat symbolisch wordt uitgebeeld in het bouwwerk van de tabernakel. Je kunt dit op twee manieren opvatten. Je kunt de ware tabernakel die hij in vers 2 noemt, zien als de gemeente op aarde, het huis van God, de tabernakel. Of het kan zijn dat er letterlijk een tabernakel in de hemel is, die hij de ware tabernakel noemt. Hoe dan ook, het heiligdom dat hij in vers 2 noemt, waarin Christus dient, is beslist de hemel.

De ware tabernakel kan de gemeente zijn, die deels in de hemel en deels op aarde is. Sommige christenen zijn immers al naar de hemel gegaan en andere nog niet. De gemeente vult in zekere zin hemel en aarde. En het heilige der heiligen, waar onze Hogepriester zit, is in de hemel. Het kan zijn dat de hele gemeenschap van degenen die behouden zijn, de tabernakel is, of ze nu in de hemel of op aarde zijn. De schrijver maakt niet duidelijk genoeg op welke manier hij dit beziet. Maar uitleggers hebben het op beide manieren opgevat.

9

Christus offert Zichzelf voor onze verlossing

In vers 3 staat:

Elke hogepriester wordt aangesteld om zowel gaven als offers te brengen. Daarom moet ook Jezus iets hebben om te offeren.

Als Hij een Priester is, moet Hij iets offeren. Dit werd ook gezegd in hoofdstuk 7, het vorige hoofdstuk, in vers 27. Vlak vóór dit hoofdstuk staat:

Hij heeft het niet nodig, zoals de hogepriesters, elke dag eerst voor zijn eigen zonden slachtoffers te brengen en pas daarna voor die van het volk. Want dat heeft Hij eens en voor altijd gedaan, toen Hij Zichzelf offerde.

HEBREEËN 7:27

Het offeren van Zichzelf is een unieke priesterlijke handeling. Alle priesters in het Oude Testament offerden iets. Ze moesten iets hebben om te offeren, zoals in vers 3 staat. Maar wat ze offerden, waren zij niet zelf. Ze offerden dieren. Jezus had beslist iets om te offeren, en dat is Hijzelf.

Verderop, in hoofdstuk 9, vers 12 tot en met 14, wordt dit punt opnieuw gemaakt. In vers 11 staat:

Maar toen is Christus verschenen, de Hogepriester van de toekomstige heils goederen. Hij is door de meerdere en meer volmaakte tabernakel gegaan, die niet met handen is gemaakt, dat is: die niet van deze schepping is.

HEBREEËN 9:11

en vervolgens gaat het in vers 12 van hoofdstuk 9 verder:

Hij is niet door bloed van bokken en kalveren, maar door Zijn eigen bloed eens en voor altijd binnengegaan in het heiligdom en heeft daardoor een eeuwige verlossing teweeggebracht. Want als het bloed van stieren en bokken en de as van de jonge koe, op de verontreinigden gesprenkeld, hen heiligt tot reinheid van het vlees, hoeveel te meer zal het bloed van Christus, Die door de eeuwige Geest Zichzelf smetteloos aan God geofferd heeft, uw geweten reinigen van dode werken om de levende God te dienen!

HEBREEËN 9:12-14

Dat Christus Zichzelf offert, wordt in Hebreëen 7:27 genoemd, maar wordt in hoofdstuk 9 ook wat verder uitgewerkt. Hier, in hoofdstuk 8, vers 3, wordt eenvoudig gezegd:

Want elke hogepriester wordt aangesteld om gaven en slachtoffers te offeren. Daarom was het noodzakelijk dat ook Deze iets had om te offeren.

HEBREEËN 8:3

En wat Hij te offeren had, was natuurlijk een offer dat verheven was boven elk offer dat in het Oude Testament werd gebracht.

10

Jezus' priesterschap staat buiten de wet

Vers 4:

Want als Hij op aarde zou zijn, zou Hij niet eens priester zijn, omdat er hier priesters zijn, die volgens de wet gaven offeren.

HEBREEËN 8:4

Hij zou geen Priester zijn. Waarom? Omdat Hij geen Leviet was. Dat was het hele punt van hoofdstuk 7. Christus is Priester ondanks het feit dat Hij geen Leviet is. Hoofdstuk 7 zegt dat Hij uit de stam Juda komt, en de wet heeft nooit iets gezegd over priesters uit de stam Juda. Binnen de Joodse orde kunnen er geen priesters uit de stam Juda zijn. Hij zou geen Priester kunnen zijn als Hij hier was, want er staat:

Er zijn priesters die volgens de wet de gaven offeren.

Deze tegenwoordige tijd maakt heel duidelijk dat de tempel nog overeind stond toen dit werd geschreven. Er waren, zelfs terwijl hij dit schreef, priesters die offers brachten, zegt hij. En hun priesterschap was nauwkeurig bepaald door hun afstamming. Ze moesten van iemand afstammen, en Jezus stamde niet van diezelfde

persoon af. Als Hij op aarde was, zou er dus al een aards priesterschap zijn dat Hem zou uitsluiten. Hij zou geen Priester zijn. Maar Hij heeft een volkomen onafhankelijk soort priesterschap, en dat is niet op aarde; het is in de hemel.

Vers 5:

Deze priesters doen dienst in een afbeelding en schaduw van de hemelse dingen, overeenkomstig een aanwijzing van God die Mozes ontving bij het voltooien van de tabernakel. Want zie erop toe, zegt Hij, dat u alles maakt overeenkomstig het voorbeeld dat u op de berg getoond is.

HEBREEËN 8:5

11

Typen en schaduwen wijzen op Christus

Ze dienen in de tabernakel, die een afbeelding en schaduw van hemelse dingen is. Het begrip schaduw hebben we al eerder besproken. We spreken soms over iets als een type of een schaduw. Een type is een soort schaduw. Het woord 'type', tupos in het Grieks, betekent een patroon, of eigenlijk een vorm.

Als je een gesmolten vloeistof in een vorm giet om die te laten uitharden en zo een bepaalde gedaante te geven, dan zou die vorm waarin je het giet in het Grieks een tupos zijn. Zoals een puddingvorm die we tegenwoordig hebben. Of als iemand een fundering legt, maakt hij een raamwerk van balkjes van vijf bij tien centimeter en giet daar beton in. Zodra het beton is uitgehard, trappen ze de bekisting weg. De vorm bepaalt alleen de gedaante. Hij weerspiegelt alleen de gedaante van het eindproduct. Dat is wat het woord tupos betekent.

Een type, tupos, in het Oude Testament is iets wat als het ware de vorm of de kenmerken van iets bepaalde. De bediening van David is een type van de bediening van Christus. Het offeren van Izak door zijn vader Abraham zou bijvoorbeeld een type zijn van Christus Die door Zijn Vader wordt geofferd. Dit zijn dingen in het Oude Testament die in hun algemene vorm lijken op iets wat later zou komen en hun plaats

zou innemen. Zodra de gelatinepudding is opgesteven, haal je de vorm weg. Je zet die ergens anders neer. Je zet de mensen de gelatinepudding voor, niet de vorm. Dat is wat een type is.

Een schaduw is een term die de schrijvers van het Nieuwe Testament gebruikten. Dan gaan we ervan uit dat deze schrijver niet Paulus is, want Paulus gebruikt die term in Kolossenzen hoofdstuk 2, vers 16 en 17, waar hij het over enkele Joodse rituelen heeft. In Kolossenzen 2:16 zegt hij:

Laat dus niemand u veroordelen inzake eten of drinken, of op het punt van een feestdag, een nieuwe maan of de sabbatten.

KOLOSSENZEN 2:16

Dat wil zeggen, beperkingen op eten en drinken zoals de Joden die in acht namen. Of, zei hij:

Over feesten, nieuwe maan of sabbatdagen.

Dat zijn allemaal Joodse rituelen: rituelen rond de voedselvoorschriften en de feestkalender. Dat hoort allemaal bij het jodendom. Laat niemand je daarover oordelen, zei hij, want deze dingen waren een schaduw. Kolossenzen 2:17:

Deze zaken zijn een schaduw van de toekomstige dingen, maar het lichaam is van Christus.

KOLOSSENZEN 2:17

Deze dingen beeldden in zekere zin de vorm uit van Christus' bediening en Christus' dienst. Dat zegt de schrijver hier ook. De dienst van de priesters in de tabernakel was een type of een schaduw. Christus Zelf zou daar niet eens mogen komen als Hij hier op aarde was toen de tempel er stond. Ze gaven de vorm aan die Jezus zou vervullen.

12

Van schaduw naar het licht van Christus

Een schaduw is een interessante beeldspraak om te gebruiken. Paulus gebruikt die, en de schrijver van Hebreeëen gebruikt die. Ze verwijzen allebei naar de rituelen van de Joodse orde. Het zijn schaduwen. Wat doet een schaduw? Afhankelijk van de stand van de zon, of van de positie van de lichtbron ten opzichte van het voorwerp dat de schaduw werpt, kan een schaduw heel sterk lijken op het voorwerp dat die schaduw werpt. Als je naar een schaduw kijkt, kun je vaak zien of het een man of een vrouw is, of bepaalde kenmerken onderscheiden, zelfs als je de persoon niet kunt zien. Sterker nog, als iemand bijzondere kenmerken heeft die duidelijk in de schaduw worden weergegeven, zou je die persoon misschien zelfs aan zijn schaduw kunnen herkennen. Maar het is echt geen gedetailleerde afbeelding. Het is meer een silhouet.

Een schaduw bestaat doordat er licht ontbreekt. Een schaduw is de afwezigheid van licht, niet de aanwezigheid van licht. Als deze rituelen dus een schaduw waren, vertonen ze in een bepaald opzicht gelijkenis, maar ze zijn niet het licht. Ze zijn niet de zaak zelf. Ze bestaan doordat er licht ontbreekt. Het is waar dat licht een schaduw werpt, maar de schaduw zelf is de afwezigheid van licht op die plek. De oudtestamentische rituelen zijn dus niet verlicht. De mensen die onder die rituelen leefden, tastten nog in het duister over de dingen die in die rituelen daadwerkelijk werden uitgebeeld.

Paulus brengt dat in minstens vier verschillende passages in zijn geschriften naar voren. In die passages heeft hij het over het geheimenis van Christus. Hij zegt minstens vier keer dat deze dingen niet eerder aan die voorouders van ons waren geopenbaard, maar dat het door Zijn Geest aan de heilige apostelen en profeten is geopenbaard. Hij zegt het in Efeze 3. Hij zegt het in Kolossenzen 1. Hij zegt het in Romeinen 16. Hij zegt het in 1 Korinthe hoofdstuk 2. Op al die plaatsen spreekt hij over het geheimenis van Christus. Het was voor eerdere generaties verborgen, en toch werd het door de Geest aan de apostelen geopenbaard.

Het licht kwam met Jezus, en Hij verlichtte Zijn eigen discipelen toen Hij hun verstand opende, zodat ze de Schriften zouden begrijpen, de Joodse Schriften, de wet, de profeten. De rabbijnen tastten in het duister. Ze konden niet begrijpen waar die dingen werkelijk over gingen. Het beste wat de Joden konden doen, was alleen maar in de ban zijn van het ritueel zelf. Maar de apostelen en profeten gingen zien wat de werkelijkheid achter die schaduw is, vooral doordat Christus hun verstand opende. Het licht scheen op het gezicht van Jezus.

13

Wat profeten en engelen nog niet begrepen

Als je naar 1 Petrus hoofdstuk 1 kijkt, zien we dat niet alleen Paulus, maar ook Petrus in wezen hetzelfde punt maakt. Er is goede reden om aan te nemen dat Petrus voor de inhoud van zijn eerste brief op bepaalde punten beïnvloed werd door enkele geschriften van Paulus, waaronder Efeze en Romeinen. Eén ding is dat hij blijkbaar door Paulus beïnvloed is in zijn lange zinnen. Daarom moeten we soms midden in een zin beginnen, tenzij we twee keer zoveel tijd willen besteden aan het behandelen van een punt dat we willen maken.

Dat gaan we doen bij hoofdstuk 1, vers 9 van 1 Petrus. Midden in een zin staat:

en verkrijgt u het einddoel van uw geloof, namelijk de zaligheid van uw zielen.

1 PETRUS 1:9

Dat wil zeggen, het doel van je geloof.

Nadat hij het behoud van onze zielen heeft genoemd, zegt hij:

‘Over dit behoud’ — dat wil zeggen: het behoud in Christus. Met ‘de profeten’ bedoelt hij de oudtestamentische profeten.

Naar deze zaligheid hebben de profeten, die geprofeteerd hebben over de genade die aan u bewezen is, gezocht en gespeurd. Zij onderzochten op welke en wat voor tijd de Geest van Christus, Die in hen was, doelde, toen Hij tevoren getuigde van het lijden dat op Christus komen zou, en ook van de heerlijkheid daarna.

1 PETRUS 1:10-11

Het lijden van Christus en de heerlijkheden die zouden volgen in het huidige nieuwe tijdperk, de nieuwe orde onder Christus, het tijdperk van het Koninkrijk — die dingen werden door de oudtestamentische profeten geprofeteerd, maar ze begrepen ze niet. Ze spanden zich in om ze te begrijpen. De Heilige Geest sprak door hen over iets, maar ze wisten niet precies wat het was. Ze zochten ijverig om er meer van te begrijpen. En in vers 12 staat:

Aan hen werd geopenbaard dat zij niet zichzelf, maar ons dienden in de dingen die u nu verkondigd zijn door hen die u het Evangelie verkondigd hebben door de Heilige Geest, Die vanuit de hemel gezonden is; dingen, waarin de engelen begerig zijn zich te verdiepen.

1 PETRUS 1:12

Dat wil zeggen, hun woorden zouden door hun generatie niet begrepen of op waarde geschat worden. Het was niet aan hun generatie om het te weten. Het was voor ons, dat wil zeggen, christenen.

Deze dingen werden niet alleen voor de profeten geheimgehouden, maar ook voor de engelen. Dit was werkelijk iets schimmigs. Dit was duisternis. Er was een beeld van de waarheid, maar de details waren niet ingevuld, net als bij iemands schaduw. De oudtestamentische rituelen en wetten waren zo'n schaduw. Deze mensen tastten in het duister. Zelfs de mensen die profeteerden, zelfs de engelen, tastten in het duister.

Ze verlangden ernaar hierin inzicht te krijgen. Maar hij zegt dat God de profeten liet zien dat ze het niet zouden begrijpen. Hun tijd was niet de tijd waarin het bekend zou worden. Hun tijd was de tijd van de schaduw. De tijd zou komen waarin het lichaam zou verschijnen, en dat is Christus.

Dus Paulus zegt dat die andere dingen een schaduw waren, maar:

Deze zaken zijn een schaduw van de toekomstige dingen, maar het lichaam is van Christus.

KOLOSSENZEN 2:17

14

Het bouwplan en de grenzen van onze uitleg

We zien nu duidelijk wat Gods plan was. En dat is wat het Nieuwe Testament openbaart, wat het Oude Testament nooit kon openbaren, maar waarop het wel zinspeelde. Dat is wat hij zegt. In Hebreëen 8:5 staat dat deze priesters:

Deze priesters doen dienst in een afbeelding en schaduw van de hemelse dingen, overeenkomstig een aanwijzing van God die Mozes ontving bij het voltooiën van de tabernakel. Want zie erop toe, zegt Hij, dat u alles maakt overeenkomstig het voorbeeld dat u op de berg getoond is.

HEBREEËN 8:5

Dit citaat komt uit Exodus 25, vers 40. Deze specifieke aansporing werd gegeven toen God beschreef hoe de ark van het verbond gebouwd moest worden. Maar een soortgelijke uitspraak werd meerdere keren gedaan. Terwijl God de aanwijzingen gaf over de tabernakel en de inrichting ervan, onderbrak Hij die aanwijzingen af en toe met de woorden:

Zie dan erop toe dat u het maakt naar zijn ontwerp, dat u op de berg getoond is.

EXODUS 25:40

Dit specifieke citaat is slechts een voorbeeld van die herhaalde aansporingen die God aan Mozes gaf: ‘Wijk hier niet van af.’

Ik denk dat de schrijver van Hebreeën nieuw licht werpt op iets wat wij misschien vanzelfsprekend vinden, omdat we het Nieuwe Testament al eerder hebben gelezen. Maar voor zijn eigen lezers was dat misschien niet zo. Misschien vroegen mensen zich af: ‘Waarom stond God er zo op dat Mozes alles precies goed deed? Wat maakt het uit of de voetstukken van zilver of van koper waren gemaakt? Wat maakt het uit of de gordijnen blauw, rood en purper waren, of dat er een beetje oranje bij zat? Wat maakt het uit? Waarom was Hij hier zo pietluttig over? Waarom blijft Hij zeggen: “Verander dit niet. Maak het precies zoals Ik het je heb laten zien”?’

De reden daarvoor wordt in het Oude Testament eigenlijk niet uitgelegd. Dit is wat de schrijver van Hebreeën naar voren brengt. Het was zo belangrijk vanwege de samenhang met iets geestelijks, iets hemels. Het ging om dingen die God ons wilde laten weten, die de zichtbare werkelijkheid overstijgen en die eenvoudigweg symbolisch werden uitgebeeld in de details van dit specifieke bouwwerk.

Hoe dan? Ik heb in het verleden een reeks van tien lezingen over de tabernakel gegeven, waarin ik probeerde een aantal van deze overeenkomsten naar voren te brengen. Daar zal ik hier niet op ingaan. Veel van wat ik erover te zeggen heb, is wat anderen in hun boeken over de tabernakel hebben gezegd. Ik heb veel boeken van christelijke leraren over de tabernakel gelezen. Ze verschillen allemaal op bepaalde punten van mening over sommige details, maar er zijn ook overeenkomsten.

Ik moet zeggen dat je, wanneer je de tabernakel bestudeert en probeert te zeggen: ‘Waar verwijst dit detail waarschijnlijk naar?’, af en toe een heel duidelijke aanwijzing krijgt vanuit iets in het Nieuwe Testament. Heel vaak zinspelen de schrijvers van het Nieuwe Testament eigenlijk alleen maar ergens op, en dan zeg je: ‘O, ik zie het, zo begrijpen zij dat deel van de tabernakel.’ Maar er zijn veel details waarover het Nieuwe Testament ons geen enkele informatie geeft.

Ik heb altijd gezegd dat een van de meest frustrerende uitspraken in de Bijbel in Hebreeën hoofdstuk 9 staat. In de eerste vijf verzen vat de schrijver iets van de indeling van de tabernakel en de details ervan samen. Hij vat alleen maar samen wat het Oude Testament ons over de tabernakel vertelt, zonder de betekenis ervan uit te leggen. Aan het einde van vers 5 zegt hij:

En boven op deze ark waren de cherubs van Gods heerlijkheid, die het verzoendeksel overschaduwden. Over deze dingen zullen wij nu niet stuk voor stuk spreken.

HEBREEËN 9:5

Zo van: ‘Ik heb op dit moment andere prioriteiten dan hier uitvoerig op in te gaan.’ Maar als hij een andere keuze had gemaakt, zouden we meer over de betekenis van de tabernakel kunnen weten, als hij er maar uitvoeriger op was ingegaan.

15

De bouw en bedekking van de tabernakel

Het is frustrerend wanneer je zou willen zeggen: ‘Ik vraag me af hoe het zit met al die nauwkeurige details in de tabernakel. Wat betekenen ze?’ Hier lijkt de schrijver van Hebreeën op het punt te staan die te bespreken. Hij zegt: ‘We hebben geen tijd om hierop in te gaan. Sorry. Laten we het over iets anders hebben.’ Wat zou het geweldig zijn geweest als hij de tijd had gehad om daar uitvoerig op in te gaan. We zouden minder vragen en speculaties over de tabernakel hebben. Maar één ding is heel duidelijk. De tabernakel beeldde wel degelijk uit hoe de mens tot God nadert. Hij had drie gedeelten. Er was een buitenste voorhof, een gedeelte in de openlucht dat was

omgeven door gordijnen aan palen. Binnen de omheining van de voorhof stond een gebouw. Wij zouden het een gebouw noemen. Het was een soort bouw pakket. Je kon het heel gemakkelijk uit elkaar halen en weer in elkaar zetten. Het was opgebouwd uit planken die bij elkaar werden gehouden door metalen klemmen en stangen die door lussen liepen om de planken rechtop te houden. De planken stonden naast elkaar, net alsof je een huis met planken wanden had.

De constructie van planken had maar drie wanden. Als je met je gezicht naar de voorkant stond en hij voor je ogen werd opgebouwd, zou je links een wand zien, rechts een wand en aan de achterkant een wand die ze met elkaar verbond. Maar aan de voorkant was geen wand. Over die constructie met drie wanden lag een reeks dekzeilen en kleden. Het kleed dat er als eerste overheen werd gelegd, was een rijkversierd linnen kleed, met heldere kleuren: rood, purper en blauw. Er waren cherubs op geborduurd. Dat is wat je zou zien als je binnen in de tabernakel stond en omhoogkeek naar het dak. Je zou het eerste geweven kleed zien dat daar lag.

Daarboven lag een reeks andere bedekkingen, eigenlijk dekzeilen: leer en ramshaar. Eén was van roodgeverfd ramshaar. Eén was van zwartgeverfd ramshaar. De laatste bedekking was een leren dekzeil, gemaakt van wat volgens de meeste geleerden de huid van een doejong is, een zeekoe. In de King James Version werd het dassenhuid genoemd. Je zou heel wat dassen moeten doden om dit grote ding te maken. Maar geleerden die het Hebreeuws bestuderen, denken nu dat het Hebreeuwse woord dat in de King James met 'badger' is vertaald, iets anders betekent dan wat wij een das noemen. Eerder een waterdier, een doejong. De huid daarvan zou enigszins waterdicht zijn, dus dit zorgde voor een waterdicht dekzeil over de bovenkant.

Dat betekende dat je, als je van buitenaf naar de tabernakel keek, een gebouw zag dat niet erg rijkversierd was, omdat het deze dofgrijze leren bedekking had. Dat is eigenlijk wat je ziet. Daaronder zitten al die symbolische kleuren en dingen in de andere lagen. Het was dus een soort tent, maar hij had aan drie kanten stevige wanden. Aan de voorkant, waar geen wand was, hing een gordijn en was een opening waar je doorheen kon. Jij kon dat niet, maar de priester wel.

16

De indeling en inrichting van de tabernakel

Als je een gewone Jood was die tot God wilde naderen, kon je zelf niet helemaal tot God naderen. Dat is één verschil tussen het oude verbond en het nieuwe. De schrijver gaat dat in hoofdstuk 9 en 10 naar voren brengen. De weg naar het allerheiligste was in de dagen van de wet niet toegankelijk gemaakt voor de gewone mens. Dat is veranderd. Dat werd gesymboliseerd door het feit dat, toen Jezus stierf, het voorhangsel dat het heilige van het allerheiligste scheidde, in tweeën scheurde.

Het gebouw binnen de omheining was 15 voet breed, 15 voet hoog en 45 voet diep. Met andere woorden, als je naar de voorkant keek, was het een vierkant, maar het was drie keer zo diep als het hoog of breed was. Die lengte was zo verdeeld dat de achterste 15 voet afgescheiden was van de 30 voet ervoor. Er was een voorhangsel dat de laatste 15 voet afscheidde, de achterste 15 voet van dit gebouw. Omdat het 15 voet breed en 15 voet hoog was, en dat gedeelte 15 voet diep was, was het een kubus: 15 bij 15 bij 15 voet. Vóór die kubus lag het andere gedeelte van 30 voet. De afmetingen daarvan waren 15 bij 15 bij 30 voet.

Het grotere gedeelte werd het heilige genoemd. Daar stonden een paar meubelstukken. Als je naar binnen liep, zag je rechts een houten tafel die met goud was overtrokken, zodat hij eruitzag als een gouden tafel. Daar lagen 12 broden op: de tafel van de toonbroden. Links zag je een massief gouden kandelaar met zeven armen, waarin olie brandde. Die zorgde voor het enige licht binnen. Er waren geen ramen.

Als je naar binnen liep, zag je recht voor je een gouden altaar, volgens mij kleiner dan een spreekgestoelte. Het was een plaats waar reukwerk werd gebrand. Als je naar het altaar keek, hing daarachter het voorhangsel. Dat was de toegang tot het allerheiligste. Daar zou je nooit naar binnen gaan. Geen enkele priester zou daar ooit naar binnen gaan, behalve de hogepriester, één keer per jaar.

Buiten het gebouw, ervoor, lag echter het grootste deel van de voorhof, het gedeelte in de openlucht. Daar stonden twee meubelstukken. Als je als Joodse aanbieder met een dier vanuit het oosten binnenkwam, waar de ingang was, kwam je als eerste bij een groot bronzen altaar. Ook dat was een houten altaar, maar het was met brons

overtrokken, zodat het eruitzag als een bronzen altaar. Er brandde een vuur, en daar zou je je dier offeren. Je gaf je dier aan de priester, en hij bracht het daar als offer. Daarna ging hij naar de volgende plaats, die nog steeds buiten het gebouw lag. Dat is een rond bekken dat het wasvat voor de reiniging wordt genoemd. Hij waste zowel zijn handen als zijn voeten, en daarna kon hij het heilige binnengaan. Jij kon dat niet, maar de priester wel. Maar zelfs hij kon het allerheiligste niet binnengaan. Dat was ontoegankelijk, behalve voor de hogepriester, één keer per jaar.

Je hebt dus deze constructie. Er is een voorhof waar de aanbieder zelf kan komen, zijn offer naar de priester kan brengen en het daar buiten in de openlucht kan laten offeren. De priester kon, nadat hij zich had gewassen, het gebouw binnengaan. Maar het gebouw zelf had twee gedeelten. De ingang gaf toegang tot het heilige. Als hij voorbij het tweede voorhangsel ging, zou hij in het allerheiligste zijn. Maar dat deed hij niet, tenzij hij de hogepriester was en het de Grote Verzoendag was. Zo was alles ingericht.

17

Christus opent de toegang tot God

In Hebreëen 9 staat, in hoofdstuk 9, vers 9:

Deze was een zinnebeeld voor de tegenwoordige tijd. In overeenstemming daarmee werden er gaven en slachtoffers geofferd die niet in staat waren om hem die de dienst verrichtte, wat zijn geweten betreft tot volmaaktheid te brengen.

HEBREEËN 9:9

Nu vers 8:

Daarmee maakte de Heilige Geest dit duidelijk dat de weg naar het heiligdom nog niet openbaar gemaakt was, zolang de eerste tabernakel nog in gebruik was.

HEBREEËN 9:8

Dat is het heilige der heiligen.

Je hebt dus dit symbolische ritueel dat onder andere laat zien... We kunnen niet verder op de details ingaan dan hij op de details kon ingaan. We kunnen niet in detail op deze zaken ingaan. Maar het ene punt dat hij wel naar voren brengt over wat het symboliseerde, en dat je niet mag missen, is dat Gods tegenwoordigheid niet iets was waartoe zomaar iemand lichtvaardig zou naderen. In feite kon niemand God echt rechtstreeks naderen, behalve de hogepriester, eenmaal per jaar. En hij kon dat alleen doen nadat er eerder op diezelfde dag een groot aantal rituelen was uitgevoerd, zodat hij dat kon doen en het kon overleven.

De gedachte achter de tabernakel is volgens de schrijver van Hebreeëen dat God niet te benaderen was. Dat is wat er veranderd is, want Christus is de Hogepriester Die het heilige is binnengegaan, en wij gaan met Hem mee. Hij is de Voorloper, zoals we Hem al hebben horen noemen. Dat was dus heel belangrijk. Alle details van het ritueel en alles daaromheen, waar we nu aan voorbijgaan, kwamen overeen met iets geestelijks waarvan wij nu de zegen ondervinden. Juist omdat het symbolische gebouw rechtstreeks overeenkwam met die geestelijke, transcendente dingen, kon je niet zomaar aan het voorbeeld gaan sleutelen. Je moest het precies doen zoals het gezegd was.

18

Het huwelijk als beeld van Christus en de gemeente

Er zijn andere dingen waarmee je dit misschien kunt vergelijken. Iedereen weet dat een van mijn grote ergernissen is dat mensen lichtvaardig omgaan met het huwelijk. Maar er is een reden waarom dat me zo ergert. God heeft het huwelijk ook gemaakt als een beeld van hemelse dingen. Het is een verbondsrelatie die Christus en de gemeente uitbeeldt. De duivel doet alles wat hij kan om daaraan te morrelen en het huwelijk opnieuw te definiëren. Zo wordt echtscheiding een mogelijkheid, terwijl dat geen mogelijkheid zou moeten zijn. Zo kan het huwelijk heel anders worden gedefinieerd, tegenwoordig zelfs met inbegrip van een huwelijk met iemand van hetzelfde geslacht, enzovoort. En wie weet waar het vanaf daar naartoe gaat?

Het punt is dat het heiligschennis is om aan het voorbeeld te morrelen. Als de mens het huwelijk had uitgevonden, als de mens de aanbidding van God had uitgevonden, dan had de tabernakel volgens de voorschriften van de mens gemaakt kunnen worden. De mens zou het huwelijk kunnen veranderen als hij dat wilde, als het een menselijke uitvinding was. Maar zowel de tabernakel als het huwelijk, en wie weet welke andere dingen ook, zijn dingen die God heeft ingesteld om geestelijke werkelijkheden uit te beelden. Je kunt ze niet ongestraft veranderen. Je moet het voorbeeld volgen. Als je het voorbeeld niet volgt, doe je iets heiligschennends. En je vernietigt ook de boodschap die daarmee overgebracht zou moeten worden.

Als Mozes de tabernakel had veranderd, dan zouden de mensen die ernaar keken veel dingen over de geestelijke werkelijkheid anders kunnen uitleggen. Denk daar ook eens aan wanneer je nadenkt over hoe het huwelijk veranderd is. Als dat aan de wereld moet uitbeelden hoe de gemeente zich tot Christus moet verhouden, kan de gemeente dan van Christus scheiden? Kan de gemeente tegen Christus in opstand komen? Uiteraard kan ze dat niet met recht doen. Maar als dat binnen het huwelijk wordt toegestaan, dan is het voorbeeld plotseling aan stukken geslagen. Het beeld dat God probeert te geven, is dan geen beeld meer van wat Hij wil uitbeelden.

De tabernakel is dus, net als het huwelijk zelf, een goddelijke instelling om geestelijke werkelijkheden uit te beelden. Ik zeg niet dat het huwelijk de enige is. Het is wel de instelling die op dit moment beslist onder vuur ligt in onze samenleving. Natuurlijk zou de relatie tussen ouder en kind ook zoiets zijn dat onze relatie met God uitbeeldt, enzovoort. Er kunnen er nog veel meer zijn. Maar wat de schrijver aangeeft, is dat God geprobeerd heeft om door aardse instellingen transcendente waarheden aan mensen over te brengen. De tabernakel is de instelling waarop hij zich hier richt. Omdat dat zo is, kun je niet ongestraft aan die instelling sleutelen of haar anders bouwen dan God had opgedragen.

19

Een beter verbond met betere beloften

In vers 6 zegt hij:

Nu heeft Hij echter een zoveel voortreffelijker bediening ontvangen, zoals Hij ook van een beter verbond Middelaar is: een verbond dat in betere beloften is vastgelegd.

HEBREEËN 8:6

Jezus heeft een voortreffelijker bediening dan die priesters in de tabernakel.

Hij heeft in het vorige hoofdstuk al een beter verbond genoemd. In hoofdstuk 7 en vers 22 zei hij:

in zoverre is Jezus Borg geworden van een zoveel beter verbond.

HEBREEËN 7:22

Beter dan het oude verbond. Maar nu zegt hij dat dit betere verbond beter is omdat het op betere beloften is gebouwd.

Elk verbond is een overeenkomst tussen twee partijen, en beide doen elkaar beloften. Veel verbonden in de Bijbel werden gesloten tussen een zegevierende koning, een zogeheten suzerain, en een minder machtige koning die door hem was overwonnen. Die minder machtige koning werd dan een vazal van de suzerain. Vervolgens werd er tussen hen een verbond gesloten. Als de vazal zou doen wat de suzerain van hem verlangde, dan zou de suzerain bescherming bieden, enzovoort. Dat is de overeenkomst tussen die twee.

Er zijn ook overeenkomsten die niet hiërarchisch zijn. Er zijn overeenkomsten tussen gelijken. David en Jonathan hadden samen een verbond. Het was een wederzijds niet-aanvalsverdrag. Ze spraken af dat hun kinderen elkaar geen kwaad zouden doen, dat zij elkaar trouw zouden zijn en dat hun kinderen elkaar trouw zouden zijn. Bij een

verbond horen beloven. Onze relatie met God lijkt meer op een suzereiniteitsverdrag, omdat wij onder Hem staan en Hem onze trouw beloven. Hij belooft ons bescherming, enzovoort. Dat is een verbondsrelatie.

20

De aardse zegeningen van het oude verbond

Nu bevatte het verbond van het Oude Testament beloften. Als je bijvoorbeeld Deuteronomium 28 leest: veel geleerden zeggen dat het hele boek Deuteronomium is opgezet als een klassiek suzereiniteitsverdrag uit het Midden-Oosten, tussen een opperheer en zijn vazallen. Je zou die verdragen nader moeten bestuderen om te zien hoe dat kan kloppen. Maar vrijwel alle commentatoren wijzen tegenwoordig hierop: de hele structuur van het boek Deuteronomium lijkt op de structuur van een oud suzereiniteitsverdrag uit het Midden-Oosten.

In hoofdstuk 28 van Deuteronomium worden, net als elders, beloften gedaan. God zei:

En het zal gebeuren, als u de stem van de HEERE, uw God, nauwgezet gehoorzaam bent, door al Zijn geboden, die ik u heden gebied, nauwlettend in acht te nemen, dat de HEERE, uw God, u dan een plaats zal geven hoog boven alle volken van de aarde. En al deze zegeningen zullen over u komen en u bereiken, wanneer u de stem van de HEERE, uw God, gehoorzaam bent:

DEUTERONOMIUM 28:1-2

Gezegend zal zijn de vrucht van uw schoot, de vrucht van uw land en de vrucht van uw vee, de dracht van uw koeien en de jongen van uw kleinvee. Gezegend zal zijn uw korf en uw baktrog. Gezegend zult u zijn bij uw komen, gezegend zult u zijn bij uw weggaan. De HEERE zal geven dat uw vijanden die u aanvallen, door u verslagen worden; over één weg zullen zij tegen u uittrekken, maar over zeven wegen zullen zij voor u wegvluchten.

DEUTERONOMIUM 28:4-7

Dat zijn de beloften die God deed. Alle beloften die God aan de Israëlieten deed, hadden betrekking op dit leven. Niets over het volgende leven. Toch waren het goede beloften, zeker genoeg om Israël ertoe te bewegen zich aan het verbond te houden, zou je denken. Maar ze hielden zich niet aan het verbond. Daarom moest dat verbond worden afgedankt en werd er een nieuw verbond gesloten.

Nu heeft dit nieuwe verbond betere beloften. De schrijver van Hebreëen gaat ons vertellen wat die beloften zijn. Dat doet hij door de passage uit het Oude Testament te citeren die het nieuwe verbond het duidelijkst voorzegt. Hij besteedt eigenlijk vrijwel de rest van dit hoofdstuk aan een citaat, een uitvoerig citaat uit Jeremia hoofdstuk 31, vers 31 tot en met 34. We gaan in deze passage op zoek naar die betere beloften waarop hij zinspeelt.

21

Jeremia kondigt een nieuw verbond aan

Hij zegt in vers 7:

Immers, als dat eerste verbond onberispelijk geweest was, zou er voor een tweede geen plaats zijn gezocht. Want hen berispend zegt Hij tegen hen: Zie, de dagen komen, spreekt de Heere, dat Ik met het huis van Israël en met het huis van Juda een nieuw verbond zal sluiten,

HEBREEËN 8:7-8

Nu krijgen we dit uitvoerige citaat uit Jeremia. Let op wat hij probeert te bewijzen door dit aan te halen. Hij bewijst dat er iets mis was met het eerste verbond. Het was niet toereikend. Het was niet het hele verhaal. Het was voor die tijd goed. Het diende zijn doel, maar er zou iets beters komen. Als dat oude verbond voldoende was geweest, zou God nooit hebben gesproken over het instellen van een ander verbond.

‘Sprak God dan over het instellen van een ander verbond?’ Hij zegt: ‘Jazeker, hier staat het.’

Want hen berispelend zegt Hij tegen hen: Zie, de dagen komen, spreekt de Heere, dat Ik met het huis van Israël en met het huis van Juda een nieuw verbond zal sluiten, niet overeenkomstig het verbond dat Ik met hun vadersen gesloten heb, op de dag toen Ik hen bij de hand nam om hen uit het land Egypte uit te leiden. Want zij bleven niet in Mijn verbond en Ik heb geen acht meer op hen geslagen, zegt de Heere. Want dit is het verbond dat Ik met het huis van Israël sluiten zal na die dagen, zegt de Heere: Ik zal Mijn wetten in hun verstand geven en Ik zal die in hun hart schrijven. Ik zal hun tot een God zijn, en zij zullen Mij tot een volk zijn. En zij zullen beslist niet ieder zijn naaste en ieder zijn broeder onderwijzen en zeggen: Ken de Heere. Want zij allen zullen Mij kennen, van klein tot groot onder hen. Want Ik zal wat hun ongerechtigheden betreft genadig zijn en aan hun zonden en hun wetteloos gedrag beslist niet meer denken.

HEBREEËN 8:8-12

Dit lange citaat over het nieuwe verbond uit Jeremia 31 bewijst de punten die de schrijver in de voorgaande verzen naar voren brengt. Ten eerste suggereert hij in het vers direct vóór het citaat dat het eerste verbond niet zonder gebreken was. Als je al een verbond zonder gebreken had, waarom zou je dan over een nieuw verbond spreken? Als iets niet kapot is, hoef je het niet te repareren. Je haalt geen nieuwe auto als je huidige auto nog nieuw is, nog perfect rijdt en nog helemaal aan je wensen voldoet. Je vervangt hem niet. Maar als je hem wel vervangt, is dat omdat je oude auto oud is geworden, of omdat je bepaalde voorzieningen in een nieuwe auto wilt die je oude auto niet heeft. Dus wanneer je erover praat om een nieuwe auto te nemen, geef je daarmee aan dat er aan je oude auto iets is wat niet helemaal aan je wensen voldoet. God spreekt over een nieuw verbond. Dat betekent dat het oude verbond niet alles is

wat Hij zou willen dat het was, en daarom is het niet zonder gebreken. Maar deze passage laat ook zien wat hij bedoelt wanneer hij zegt dat het nieuwe verbond op betere beloften is gebouwd. Het is een beter verbond, met betere beloften. Welke zijn dat? De beloften in deze passage worden pas in vers 10 genoemd. Hij noemt drie beloften die beter zijn dan de beloften van het oude verbond.

22

God schrijft Zijn wetten in het hart

In vers 10 zal God Zijn wetten in het hart schrijven.

Want dit is het verbond dat Ik met het huis van Israël sluiten zal na die dagen, zegt de Heere: Ik zal Mijn wetten in hun verstand geven en Ik zal die in hun hart schrijven. Ik zal hun tot een God zijn, en zij zullen Mij tot een volk zijn.

HEBREEËN 8:10

Het oude verbond bevatte die belofte niet. God gaf hun wetten, maar Hij bracht geen verandering in hun hart aan. Dat betekende dat ze, voor zover de wetten die Hij gaf in strijd waren met de neigingen van hun hart, vrijwel op zichzelf waren aangewezen. Ze moesten proberen de verdorvenheid van hun eigen hart te weerstaan om de wet van God te vervullen. Het was een strijd die ze niet konden winnen. Hoe kun je jezelf verslaan? Als twee mensen met elkaar vechten, zal de sterkste man waarschijnlijk winnen. Maar als je tegen jezelf vecht, wie is dan de sterkste man? Jij of jij? Je hebt eigenlijk niet de kracht om jezelf te overmeesteren.

Als je hart naar de zonde neigt en de wet zegt: 'Nee, je mag niet zondigen. Je moet het goede doen', dan is er een conflict tussen je hart met zijn eigen neigingen en datgene waarvan je echt weet dat je het moet doen. De Joden schoten dus voortdurend tekort in hun gehoorzaamheid aan Gods wetten, omdat die hun van buitenaf werden opgelegd. Het was niet iets wat voortkwam uit de neigingen van hun eigen hart.

Zijn wetten op hun hart schrijven is natuurlijk beeldspraak. Als je daadwerkelijk bij een autopsie van een christen aanwezig bent en de kans krijgt om het hart te bekijken, zul je zien dat daar niets letterlijk in gegrift staat. God schrijft niet echt dingen op je hart. De tegenstelling is die tussen het oude verbond, waarbij Hij op steen schreef, en nu, nu Hij op je hart gaat schrijven. Misschien ligt daarin een aanwijzing dat je hart als steen is: ‘Maar Ik ga dat verhelpen door Mijn wetten erop te schrijven.’

Ezechiël verwoordt het zo:

Dan zal Ik u een nieuw hart geven en een nieuwe geest in uw binnenste geven. Ik zal het hart van steen uit uw lichaam wegnemen en u een hart van vlees geven.

EZECHIËL 36:26

Misschien ligt er een aanwijzing in dat wetten op ons hart schrijven een beetje lijkt op wetten op een stenen tafel schrijven, omdat mensen een stenen hart hebben. Maar zodra de wet daarop geschreven is, is hun hart anders. Hun hart is niet langer een stenen, weerspanning hart. Er is iets in gegrift. Gods wetten zijn erin geëtst, zodat je hart zelf met de wet instemt.

Hij belooft dus een innerlijke verandering die het oude verbond nooit heeft beloofd. Dat is een betere belofte. Het oude verbond zei:

Als u in Mijn verordeningen wandelt en Mijn geboden in acht neemt en ze houdt, dan zal Ik u op zijn tijd regen geven, zodat het land zijn opbrengst zal geven en de bomen van het veld hun vruchten zullen geven.

LEVITICUS 26:3-4

Maar er zit natuurlijk een onuitgesproken gedachte achter: je zult je er waarschijnlijk niet aan houden, omdat je hart niet goed is. God zegt: ‘Nou, deze keer zal Ik iets veranderen. Ik zal je hart goed maken. Ik zal je hart anders maken.’

23

Een nieuw hart en de strijd tegen het vlees

Naast de passage in Jeremia moeten we ook de passage in Ezechiël erbij nemen waarop ik zojuist zinspeelde. Dat is Ezechiël 36. Dit is ook een passage over het hart, en die gaat ook over het nieuwe verbond. Hoewel de term ‘nieuw verbond’ in Ezechiël niet wordt gebruikt. Alleen Jeremia gebruikt die term. Maar hier wordt dezelfde overgang van het oude tijdperk naar het nieuwe beschreven, en wat God in het nieuwe anders zal doen.

In Ezechiël 36:25 zegt God:

Ik zal rein water op u sprenkelen en u zult rein worden. Van al uw onreinheden en van al uw stinkgoden zal Ik u reinigen. Dan zal Ik u een nieuw hart geven en een nieuwe geest in uw binnenste geven. Ik zal het hart van steen uit uw lichaam wegnemen en u een hart van vlees geven. Ik zal Mijn Geest in uw binnenste geven. Ik zal maken dat u in Mijn verordeningen wandelt en dat u Mijn bepalingen in acht neemt en ze houdt.

EZECHIËL 36:25-27

Zie je, God gaf hun in het Oude Testament verordeningen en bepalingen, maar Hij zorgde er niet voor dat ze daarnaar leefden. Hij neigde hun hart daar niet toe. Dat moesten ze zelf doen, en ze konden het niet. Het nieuwe verbond zegt: ‘Goed, Ik ga doen wat jullie niet konden doen. Ik ga jullie daartoe neigen. Ik ga Mijn wetten op jullie hart schrijven. Ik ga jullie hart veranderen.’

Het aangaan van het nieuwe verbond leidt dus werkelijk tot een nieuw hart. Dat is een van de manieren waarop je kunt zien of iemand echt een christen is. Leeft er in zijn hart het verlangen om God te gehoorzamen? Nu kan het verlangen om God te gehoorzamen wel in je hart leven, maar toch breng je er nog niet veel van terecht, omdat er nog iets anders speelt: je vlees.

Want het vlees begeert tegen de Geest in, en de Geest tegen het vlees in; en die staan tegenover elkaar, zodat u niet doet wat u zou willen.

GALATEN 5:17

zei Paulus in Galaten 5:17. Er is die strijd. Maar de reden dat er strijd is, is dat je hart veranderd is.

Als je een heiden was, zou je niet tegen je vlees strijden. Je zou gewoon rustig doorgaan. Je zou gewoon op de automatische piloot leven en doen wat je vlees wil dat je doet. Waarom zou je ertegen vechten? Je hebt geen enkele motivatie om ertegen te vechten. Je bent vleselijk. Maar wanneer je een nieuw hart hebt, verzet dat zich tegen sommige neigingen van het vlees. Nu heb je een strijd die je daarvoor niet had. De ongelovige heeft die strijd niet. De christen heeft een strijd, omdat hij een nieuw hart heeft, maar hij heeft nog het oude vlees. Dat zal niet voor altijd zo zijn, maar dat is de strijd die we nu hebben. Maar het is goed om een nieuw hart te hebben, ook al brengt dat meer frustratie met zich mee. Je kunt beter gefrustreerd zijn over je zonde dan zondigen zonder er gefrustreerd over te zijn. Je kunt beter tegen je kwade neigingen strijden dan er niet tegen strijden en het gewoon doen. Het feit dat je hart aan Gods kant staat, is het bewijs dat je nu de beloften van het nieuwe verbond ontvangt. God heeft de wet op het hart geschreven.

24

Iedere gelovige kent God persoonlijk

Een andere belofte is dat ze God allemaal zullen kennen, in vers 11:

En zij zullen beslist niet ieder zijn naaste en ieder zijn broeder onderwijzen en zeggen: Ken de Heere. Want zij allen zullen Mij kennen, van klein tot groot onder hen.

HEBREEËN 8:11

Dit is anders dan bij het oude verbond, want onder het oude verbond hadden maar weinig mensen werkelijk enig contact met God. Alleen de hogepriester mocht het heilige der heiligen binnengaan. Alleen de priesters beschikten daadwerkelijk over de Schriften. Het volk Israël was afhankelijk van het priesterschap en de Levieten om over God te leren, om onderwijs in de Schriften te krijgen. Daarom had de gemiddelde Jood geen daadwerkelijke verbinding met God. Hij aanbad een God Die ergens daarbuiten was, een God tot Wie je in Jeruzalem kon naderen. Maar de aanbieder zelf kon niet zomaar het heilige der heiligen binnengaan en tot God naderen. Er was die barrière tussen de gewone mens en God. Niet iedereen kende Hem anders dan van horen zeggen. Ze moesten door de Levieten over God onderwezen worden.

Onder het nieuwe verbond is dat niet zo. Iedereen heeft zijn eigen relatie met God. Omdat Zijn Geest in je is, heb je geestelijke gemeenschap met God. Hij onderwijst je in Zijn wegen. Als christen ben je niet afhankelijk van je naaste of je broeder die tegen je zegt:

Leer de Heer kennen.

Je kent de Heere al. Als je in het verbond bent, ken je Hem, want dat hoort bij de beloften van het nieuwe verbond: dat je God zult kennen.

1 Johannes 2:27 zegt:

En wat u betreft, de zalving die u van Hem hebt ontvangen, blijft in u, en u hebt het niet nodig dat iemand u onderwijst; maar zoals deze zalving u onderwijst met betrekking tot alle dingen — en die zalving is waar en is geen leugen — en zoals ze u heeft onderwezen, zo moet u in Hem blijven.

1 JOHANNES 2:27

Met ‘de zalving’ bedoelt hij de Heilige Geest.

De spreker volgt hier de Engelse lezing ‘u zult in Hem blijven’. Het Nederlandse Bijbelcitaat formuleert dit als een aansporing: ‘zo moet u in Hem blijven’.

Je zult in Christus blijven voor zover je onderwezen wordt door God, door Zijn Geest in je. Je hebt geen mens nodig om je te onderwijzen. Het is duidelijk dat Johannes in 1 Johannes zegt dat de voorzieningen van het nieuwe verbond nu jouw deel zijn. Je bent niet afhankelijk van anderen om je te laten weten dat er een God is of Wie Hij is. Hij onderhoudt Zelf gemeenschap met je. Je hebt een rechtstreekse lijn. Je hebt een rechtstreekse relatie met God. Dat is een betere belofte dan die van het oude verbond.

25

Vergeven zonden en een verouderd verbond

De wet in je hart hebben, God persoonlijk kennen, niet alleen via andere mensen: dat zijn dingen die anders zijn onder het nieuwe verbond. En de derde belofte die een betere belofte is, staat in vers 12. Hij zegt:

En aan hun zonden en hun wetteloos gedrag zal Ik beslist niet meer denken.

HEBREEËN 8:12

Dit is iets waarop hij aan het begin van hoofdstuk 10 terugkomt. We gaan daar nu niet op in. Maar let eens op hoofdstuk 10, vers 3. Terwijl hij het heeft over de jaarlijkse viering van de Grote Verzoendag, zegt hij in Hebreeën 10:3:

Maar nu wordt men door deze offers elk jaar opnieuw aan de zonden herinnerd.

HEBREEËN 10:3

Dat komt doordat er binnen de Joodse orde nooit een definitief offer is. Er is altijd weer een volgend offer, volgend jaar, en weer een offer het jaar daarna. Je wordt er steeds aan herinnerd dat je een zondaar bent, doordat het telkens opnieuw nodig is een offer te brengen voor je nieuwe zonden. Je wordt er steeds aan herinnerd.

Maar onder het nieuwe verbond zal God je zonden vergeten.

Ik zal er niet meer aan denken.

We zullen gewoon één offer brengen en het daarbij laten. En we zullen je zonden uit het verleden gewoon vergeten. Die voortdurende herinnering, zoals onder het oude verbond, zal er niet zijn. Onder het nieuwe verbond handelt God dat eens en voor altijd af.

Vers 13 is het commentaar van de schrijver van Hebreeën op de passage die hij zojuist heeft aangehaald. Hij zegt:

God spreekt hier van ‘een nieuw verbond’. Dat deed Hij aan het begin van het citaat.

Als Hij spreekt van een nieuw verbond, heeft Hij daarmee het eerste voor verouderd verklaard. En wat oud is verklaard en wat verouderd, staat op het punt te verdwijnen.

HEBREEËN 8:13

Dit punt staat terzijde van waar hij werkelijk naartoe wil. Hij wil namelijk dieper ingaan op de rituelen van de tabernakel en hoe Jezus die vervult. Maar dat dit de andere achterhaald maakt, is een voor de hand liggende gevolgtrekking, en hij wil

daarop wijzen. Natuurlijk heeft dat gevolgen voor de lezers als ze erover denken terug te gaan naar het offersysteem. Je gaat terug naar iets wat er wat God betreft niet meer is. Het is achterhaald.

En het is nu niet alleen achterhaald, het zal binnenkort helemaal verdwijnen. Dat verwijst natuurlijk naar het feit dat de tempel en het priesterschap afgeschaft zouden worden toen Jeruzalem in het jaar 70 na Christus werd verwoest. Dat kan niet ver meer in de toekomst hebben gelegen toen dit geschreven werd. Hij zei dat het zo ongeveer zover is. Het wordt oud. Het staat op het punt te verdwijnen. En dat komt doordat het niet langer nodig is. Het is achterhaald. Het raakt alleen achterhaald doordat het vervangen is door iets beters.

In de hoofdstukken 9 en 10 zal hij het vooral hebben over het verzoeningswerk van Christus, dat de taken van de hogepriester op de Grote Verzoendag vervangt. Daar komen we op terug.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- Mattheüs 5:17
- Romeinen 1:1-2
- Romeinen 3:21
- Markus 1:15
- Hebreëën 8:1-3
- Markus 16:19
- Exodus 25:40
- Hebreëën 3:6
- Hebreëën 7:27
- Hebreëën 9:11
- Hebreëën 9:12-14
- Hebreëën 8:3
- Hebreëën 8:4
- Hebreëën 8:5

- Kolossenzen 2:16
- Kolossenzen 2:17
- 1 Petrus 1:9
- 1 Petrus 1:10-11
- 1 Petrus 1:12
- Hebreëën 9:5
- Hebreëën 9:9
- Hebreëën 9:8
- Hebreëën 8:6
- Hebreëën 7:22
- Deuteronomium 28:1-2
- Deuteronomium 28:4-7
- Hebreëën 8:7-8
- Hebreëën 8:8-12
- Hebreëën 8:10
- Ezechiël 36:26
- Leviticus 26:3-4
- Ezechiël 36:25-27
- Galaten 5:17
- Hebreëën 8:11
- 1 Johannes 2:27
- Hebreëën 8:12
- Hebreëën 10:3
- Hebreëën 8:13

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.